

Д. Р. Зінченко, студент групи ТРІМІ-19-1 (ХНУРЕ, Харків)
А. В. Сергієва, ст. викл. (ХНУРЕ, Харків) – науковий керівник

МОВА ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ СВІДОМОСТІ ОСОБИСТОСТІ

Language has always been an integral part of the culture of the people, but also expresses the unity of the state, so each state is constantly concerned with the language problems of societies.

Мета: на основі аналізу літературних джерел і власної рефлексії показати значення рідної мови у психічному розвитку людини, становленні її особистості.

В умовах глобалізації і міграції населення, інтенсивного розвитку світового інформаційного простору, особливо актуальним є збереження та розвиток культурного розмаїття, функціонування багатомовності і формування ціннісного ставлення до рідної мови, розвиток етнічної ідентичності дітей і молоді.

Мова забезпечує нормальне функціонування національного організму в усіх його виявах – політичному, економічному, культурному. Мова – головна ознака нації. У загальносвітовому процесі розвитку людських спільнот, який окреслюється формулою «від народу – до нації», – мові належить першорядне місце» [1, с. 114–117].

За останні роки про рідну мову багато сказано і написано: вона є предметом філософського аналізу відомих учених і літераторів (І. Дзюба, Л. Костенко, П. Мовчан, А. Погрібний, П. Щербань, В. Яворівський та ін.), вивчається педагогічна спадщина щодо навчання рідною мовою (М. Антоненко, В. Волошина, О. Заніна, Л. Климчик, С. Коваленко, Л. Ляхоцька, О. Маленко, М. Марун, І. Мельник, В. Мосіяшенко, Я. Самофал, І. Скоропад та ін.), аналізується її розвивальний потенціал (Н. Білоконна, Л. Смольська, Л. Тарновецька та ін.). Проте психологічна наука, на наш погляд, ще недостатньо відстоює провідну роль рідної мови у формуванні особистості і духовному зростанні людини.

Невіддільна ознака мовної особистості – почуття національної гідності. Така гідність ґрунтується на глибокому знанні історії, культури, літератури рідного народу.

Одна з ознак причетності до української культури – розуміння й сприймання Шевченкового слова. Любимо те, що добре знаємо. Коли говоримо про тугу поета за рідним краєм, за Дніпром, за Україною, то не можемо не помічати його великої туги за рідним словом. Про це нам нагадують численні поезії, передусім ті, що написані на засланні. Тому й сприймаємо як афористичне і водночас глибоко інтимне поетове зізнання: «Якби з ким сісти хліба з'їсти, промовить слово».

Однією з проблем є повернення мовно-культурної самосвідомості чималій верстві населення України. Адже мова як продукт культури, крім своєї основної інформаційно-комунікативної функції, є способом вираження самосвідомості особистості і тим самим є ще й засобом самопізнання. Світовідчуття прадавніх українців органічно транслюються в ментальне поле їхніх нащадків передусім через рідну мову. «Рідна мова – це найважливіша основа, що на ній зростає духовно й культурно кожний народ» [3, с. 3]. Рідна мова – це найкоротший, найефективніший шлях до самопізнання власної душі. Особистісний зміст словникового складу закладає конструкти когнітивної схеми «Я-образу», за допомогою яких індивід означає своє самобачення. Такі конструкти, семантичне опрацьовані нашими предками в процесі функціонування багатовікової культури і рефлексії, часто зустрічаються, скажімо, в українських пареміях (прислів'ях, приказках, загадках, ідіоматичних виразах і т. ін.), які «концентрують у собі усталені форми розумової діяльності етносу (асоціативні реакції, сенсорні еталони, моделі перцептивних дій, типові операції мислення тощо» [6, с. 21].

Розвиток мовної особистості залежить і від рівня й розвитку освіти, саме вона повинна вплинути на загальний, суспільно-політичний, економічний та соціально-культурний розвиток суспільства. Таким чином, сформувані духовно багату особистість неможливо без оволодіння мовою, як засобом спілкування, мислення, пізнання, самоствердження у суспільному житті. У зв'язку з цим особливо актуальною є проблема виховання мовної особистості, яка б сама стала частиною, результатом духовного відродження України, її культури, оскільки мова, її унормовані особливості є необхідною складовою частиною культури.

Отже, актуалізація невичерпного надбання народної мудрості, звернення до джерел ментальності етносу є необхідною соціально-психологічною умовою як усвідомлення національної самобутності, так і самоусвідомлення своєї неповторності. Через це реалізація принципу народності виховання (насамперед навчаючи дітей рідною мовою, враховуючи багатовікові культурно-виховні традиції) має бути аксіомою будь-якої педагогічної технології.

Література

1. Іванишин В. Мова і нація / В. Іванишин, Я. Радевич-Винницький. – Дрогобич : Відродження, 1994. – 218 с.
2. Залізняк Л. Від славинів до української нації / Л. Залізняк. – К.: Бібліотека українця, 2004. – 254 с.
3. Касьянов Г. Теорії нації та націоналізму. Монографія / Георгій Касьянов. – К.: Либідь, 1999. – 352 с.
4. Русанівський В. М. Староукраїнська літературна мова / В. М. Русанівський // Українська мова: енциклопедія / Редкол.: Русанівський В.М., Тараненко О.О. (співголови), Зяблюк М.П. та ін. 3-є вид., зі змінами і доп. — К.: Вид во «Укр. енцикл.» ім. М.П. Бажана, 2007. – С. 664–667.
5. Кононенко П. Національна педагогіка в реформуванні освіти / П. Кононенко // Освіта і управління. – 1997. – Т. 1. – № 3. – С.19–30.
6. Крайг Г. Психология развития / Грэйс Крайг. – СПб.: Изд-во «Питер», 2000. – 992 с.